

Morfologia-kurssin luentomateriaaleja

Juho Härme

15. marraskuuta 2016

Sisältö

1	Luento 21: Liikeverbit 2	2
1.1	Oikeinkirjoituksesta	2
1.2	Muodostamisesta	2
1.2.1	Selkeät tapaukset	3
1.2.2	Painollinen a-suffiksi	4
1.2.3	Muodostuksen pohjana prefksillinen duratiivinen verbi	4
1.2.4	Vielä yksi	4
1.3	Prefksillisten verbien välinen ero aspektuaalisena erona	5
1.4	Prefksit ja merkitykset	5
1.4.1	У	6
1.4.2	Вы	6
1.4.3	При	6
1.4.4	За	6
1.4.5	Под	6
1.4.6	В	7
1.4.7	Про	7
1.4.8	Пере	7
1.4.9	От	7
1.4.10	до	7
1.4.11	о	8
1.4.12	с	8
1.4.13	Раз	8
1.4.14	Вз	8
1.5	Liikeverbien teonlaadut	8

1 Luento 21: Liikeverbit 2

- [Takaisin sivun ylälaitaan](#)
- [Lataa PDF](#)
- [Tutki luentokalvoja](#)
- [Tutki tuntitehtäviä](#)

Edellisellä luennolla todettiin, että liikeverbit ovat venäjässä oma ryhmänsä ennen kaikkia sen perusteella, että ne ne muodostavat pareja liikkeen suuntaisuuden eli toiminnan luonteen perusteella. Ilman prefiksejä käytettäessä niin duratiiviset kuin iteratiivisetkin verbit ovat imperfektiivisen aspektin verbejä ja kuvaavat joko yksisuuntaista liikettä (duratiiviset) tai kaksisuuntaista, useampisuuntaista tai suunnan suhteen määrittelemätöntä liikettä (iteratiiviset).

Tällä luennolla perehdytään siihen, mitä tapahtuu, kun liikeverbit esiintyvät prefiksillisinä muotoina.

1.1 Oikeinkirjoituksesta

Liitettäessä prefiksejä iteratiivisten ja duratiivisten verbien vartaloihin kannattaa muistaa seuraavat tapaukset:

1. Kun идти-verbiin (myös preteritissä) liitetään konsonanttiin päättyvä prefiksi, prefiksin ja vartalon väliin lisätään o:
 - сойти, обойти, вошли, подошёл jne.
2. Kun ехать-verbiin liitetään konsonanttiin päättyvä prefiksi, prefiksin ja vartalon väliin lisätään Ъ:
 - съехать, въехать jne.

1.2 Muodostamisesta

Prefiksillisten liikeverbien muodostaminen on monimutkaisempi kysymys kuin miltä ensi katsomalta vaikuttaisi. Ainoa täysin selkeä osa-alue ovat duratiivisten (идти-tyyppi) verbien prefiksilliset johdokset (прийти ym.). Näistä voidaan todeta, että:

1. Prefiksillinen verbi muodostetaan lisäämällä prefiksi duratiivisen verbin vartalon edelle.
2. Tuloksena on perfektiivisen aspektin verbi

Toisin sanoen:

- ехать-verbistä voidaan johtaa perfektiiviset muodot приехать, поехать, въехать, объехать, подъехать ym.
- лететь-verbistä voidaan johtaa perfektiiviset muodot прилететь, полететь, влететь, облететь, подлететь ym.

- ja niin edelleen kaikkien duratiivisten verbien osalta

Hankalammaksi tilanne muuttuu, kun ryhdytään tutkimaan iteratiivisten verbien pohjalta (ainakin näennäisesti) johdettuja muotoja. On nimittäin niin, että käytännössä kaikissa muissa tapauksissa prefiksin lisääminen imperfektiivisen aspektin verbiin tuottaa perfektiivisen aspektin verbin, mutta esimerkiksi verbi *приносить* onkin *imperfektiivinen*. Tämä häiritsevä huomio on johtanut eräät lingvistit, etupäässä A.V. Isachenkon (2003[1965]), esittämään melko poikkeuksellisen teorian prefiksillisten liikeverbien muodostuksesta. Laura Janda (2010) esittää oman, hyvin toisenlaisen ratkaisunsa ongelmaan todeten (eittämättä perustellusti) että perinteinen liikeverbit poikkeukselliseksi julistava näkemys on keinotekoinen. Tällä kurssille pyrimme olemaan puuttumatta mainittuun muodostusongelmaan, ja otamme lähestymistavan, josta uskoisin olevan eniten käytännön hyötyä esimerkiksi opetustyössä. Se tarkoittaa jossain määrin pitäytymistä mainittuun “keinotekoinen poikkeus” -lähestymistapaan.

Oletetaan siis, perinteisten kielioppien tapaan, että

1. Prefiksin liittäminen duratiiviseen liikeverbiin tuottaa perfektiivisen aspektin verbin
2. Prefiksin liittäminen iteratiiviseen liikeverbiin tuottaa imperfektiivisen aspektin verbin.
3. Tiedetyt iteratiiviset verbit käyttäytyvät poikkeuksellisella tavalla prefiksillistä muotoa muodostettaessa

1.2.1 Selkeät tapaukset

Suurin osa etenkin tavallisimmista iteratiivisista liikeverbeistä käyttäytyy onneksi hyvin säännönmukaisesti, kun niihin liitetään prefiksi. Tähän säännönmukaiseen ryhmään kuuluvat seuraavat verbit, eikä näiden verbien vartalolle tapahdu mitään prefiksin liittämisen yhteydessä:

iteratiivinen verbi	от- <i>prefiksi/i</i>
ходить	отход И ть
носить	относ И ть
водить	отвод И ть
летать	отлет А ть
возить	отвоз И ть
гонять	отгон Я ть
бродить	*отброд И ть

* от-*prefiksillinen* muoto tästä verbistä on ainoastaan hypoteettinen

1.2.2 Painollinen a-suffiksi

Kolme verbiä muodostaa poikkeuksen siinä suhteessa, että paino siirtyy prefiksillisessä muodossa kohti sanan loppua. Lisäksi ездить-verbillä tapahtuu sama ääntenmuutos kuin persoonataivutuksessa:

iteratiivinen verbi	от-prefiksi/i
бЕгать	отбегАть
пОлзать	отползАть
Ездить	отъезжАть

1.2.3 Muodostuksen pohjana prefiksillinen duratiivinen verbi

Lopuksi voidaan erottaa neljä tapausta, joissa ainakin *vaikuttaisi* siltä, että imperfektiivisen aspektin muoto ei itse asiassa ole muodostettu prefiksillä iteratiivisesta prefiksittömästä verbistä vaan ennemminkin *suffiksilla duratiivisesta prefiksillisestä* verbistä.

iteratiivinen verbi	от-prefiksi/i
плавать	отплывать
катать	откатывать
лазить	отлезАть
таскать	оттаскивать

Toisin sanoen, samalla tapaa kuin verbi перечитывать on muodostettu suffiksilla verbistä перечитать, verbi отплывать ainakin vaikuttaa muodostetun suffiksilla verbistä отплыть. Vertailun vuoksi seuraavassa on esitetty rinnakkain prefiksilliset duratiivisesta liikeverbistä muodostetut muodot ja tämän ryhmän imperfektiiviset muodot:

iteratiivinen verbi	от-prefiksi/i
отплыть	отплывАть
откатить	откАтывать
отлезть	отлезАть
оттащить	оттаскивать

1.2.4 Vielä yksi

Tilanne ei vieläkään ole täysin tyydyttävästi selitetty. Asiaan vaikuttavat vielä *liikeverbien teonlaadut*, joita käsitellään luennon lopuksi.

1.3 Prefiksillisten verbien välinen ero aspektuaalisena erona

Идти- ja ходить-verbien välinen ero, kuten jo monesti todettua, on peräisin näiden verbien eri tavasta kuvata liikkeen suuntaa. Jos verrataan esimerkiksi проходить- ja пройти-verbijä, tilanne on kuitenkin toinen: *ero muuttuu tavallisesti aspektuaaliseksi*.

Tätä huomiota on syytä tutkia tarkemmin. Verbien пройти/проходить, пробежать/пробегать, пролететь/пролетать välillä ei siis tämän väitteen mukaan olekaan edellä käsiteltyä eroa liikkeen suunnassa vaan ero on muuttunut aspektuaaliseksi eroksi imperfektiivisen (проходить) ja perfektiivisen (пройти) verbin välillä. Tutkitaan tätä vertaamalla seuraavia lauseita:

- (1) Папа ходил в магазин
- (2) Папа шёл в магазин
- (3) Папа проходил мимо магазина
- (4) Папа прошёл мимо магазина

Lauseessa 1 iteratiivinen verbi ilmaisee liikettä kahteen suuntaan, lauseessa 2 duraatiivinen verbi ilmaisee liikkeen yksisuuntaisena. Lauseiden 3 ja 4 välinen ero kuitenkin on nimenomaan aspektuaalinen: lauseessa 3 проходить kuvaa toiminnan sisäisesti rajaa-mattomana, niin että lauseen isä kuvataan kulkemassa juuri kaupan ohitse; lauseessa 4 прошёл kuvaa toiminnan sisäisesti rajattuna, niin että kauppa on jo ohitettu. Samoin esimerkissä 5 on verbi приезжать eikä verbiä приехать puhtaasti aspektuaalisista syistä: perfektiivinen aspekti viittaisi yhteen konkreettiseen faktaan, joten часто-adverbin kanssa on käytettävä imperfektiivista aspektia.

- (5) Я часто приезжаю в университет на автобусе

Ajattele tässä yhteydessä taannoista esimerkkiämme (???), jonka toista tässä esimerkkinä 6

- (6) – Папа вчера приезжал.

Esimerkissä 6 toki on tapahtunut liike kahteen suuntaan, mutta ennemmin kuin liikkeen suunnasta, tässä on kyse *toiminnan mitätöitymisestä* – samalla tapaan kuin lauseissa “кто брал со стола фломастер”, “вы не открывали окно” jne. Приехать-verbin käyttö toisi puolestaan tulkinnan siitä, että isä on käymässä tälläkin hetkellä perfektiivisyytensä vuoksi, ei niinkään liittyen liikkeen suuntaan.

Nikunlassi (2002: 187) kuitenkin huomauttaa, että tietyillä liikeverbeillä on rajoituksia siinä, mitä kaikkia aspektuaalisia merkityksiä ne voivat ilmaista. Esimerkiksi приходит-verbistä ei voi Nikunlassin mukaan käyttää lauseessa “*Смотри, брат приходит”, vaan on turvauduttava prefiksittömään идти-verbiin.

1.4 Prefiksit ja merkitykset

Seuraavassa on kuvattu lyhyesti eri prefiksien tavallisesti mukanaan tuomat merkitykset.

1.4.1 У

- liike pois, pidemmäksi aikaa / kauemmaksi

- (7) Он был единственным сыном в семье, были еще две старшие сестры, которые *уехали* из России в 1918–1919 годах
- (8) Брат уходит на работу через 15 минут

1.4.2 Вы

- liikkua sisältä ulos
- ylittää kahden tilan välinen raja ja jättää raja taakseen
- ilmaisee myös lähtöpistettä, etenkin lähtöajan yhteydessä
- poistua hetkeksi

- (9) Затем мы *вылетели* из Соединенных Штатов и прибыли в Японию
- (10) Естественно, если вы впервые *выехали* за пределы Родины, то основной проблемой для вас наверняка является вопрос проживания на отдыхе
- (11) *Вышел* на минуту протереть лобовое стекло и в мгновение лишился сумки, которая лежала на заднем сиденье

1.4.3 При

- Tulla jonnekin, ilmestyä jonnekin

- (12) Олег приехал в Питер

1.4.4 За

- Poiketa varsinaiselta reitiltä ja tulla / päätyä jonnekin vähäksi aikaa

Huomaa käyttö myös puhuttaessa internetissä liikkumisesta:

- (13) Уважаемый посетитель, Вы *зашли* на сайт как незарегистрированный пользователь
- Päätyä jonnekin kauas, jonkin rajan taakse
- (14) Предположительно, он *заплыл* в подводную пещеру Ко Роо и не смог выбрать. . .
- Muu negatiivinen seuraus

1.4.5 Под

- lähestyä jotakin

- (15) Гарри *подбежал* к окну, игнорируя пораженные вопли Флитвика

1.4.6 В

- liikkua/liikuttaa sisälle
- ylittää kahden tilan välinen raja

- (16) На жарком африканском солнышке сохло все это моментально. И земляная насыпь перед пирамидой, чтобы *втаскивать* туда каменные блоки, была не нужна
- (17) Да так сильно, что бур просто *влетел* в зону аномально высокого пластового давления.

1.4.7 Про

- ohittaa / jättää taakseen
- mennä sisään ja edetä peremmälle jossakin tilassa tai ensin edetä ja sitten astua sisälle
- kulkea suoraviivainen reitti

- (18) Мы *прошли* в отдел новых поступлений, и девушка принесла мне женскую сумку Gianfranco Sisti
- (19) Они *прошли* в дом через большую каменную террасу

1.4.8 Пере

- liikkua jonkin puolelta toiselle
- vaihtaa (asuin-)paikkaa

- (20) ... он и есть тот самый мостик, через который русские антикоммунисты *перебежали* из Европы в Аргентину в 1947г.

1.4.9 От

- loitota pieni etäisyys / vähäksi aikaa
- Toimittaa jokin sinne, minne se kuuluu / toimittaa joksikin aikaa / (palauttaa) /

- (21) Несколько парней почти сразу отбежали в сторону
- (22) Утром мать отвела дочку в детский сад
- (23) По просьбе Генри я отвез рукопись ему

1.4.10 до

- saavuttaa jokin raja
- matkan luonnehdinta

- (24) За 40 вас довезут до аэропорта
- (25) Как вы доехали?

1.4.11 o

- liikkua ympäri
- käydä useissa paikoissa

(26) Он *обежал* поляну и бросился вон, а за ним - вся стая

(27) я *объехал* США вдоль и поперек и такого не видел

1.4.12 c

- laskeutua
- kerääntyä yhteen paikkaan

(28) Лыжник *свёхал* с горы

(29) В Московской консерватории 23 октября *сошлись* Восток и Запад.

1.4.13 Раз

- hajaantua eri suuntiin

(30) Милиция поговорила с ребятами, они *разошлись* и, собственно, ничего не произошло.

1.4.14 Вз

- nousta ylös

(31) Они уже *взошли* на вершину холма, от остальной компании их скрывала полуразрушенная стена

(32) Солнце уже *взошло*.

1.5 Liikeverbien teonlaadut

Edellä aspektiaiheisten luentojen lopuksi puhuttiin nopeasti *teonlaatu*jen (способы действия) käsitteestä. Teonlaadut ovat selitysvoimainen termi myös eräitä prefiksillisiä liikeverbejä tutkittaessa, tarkemmin sanottuna verbejä, jotka on muodostettu iteratiivisista (ходить-tyyppi) liikeverbeistä.

Muistatko aspektiluennon yhteydestä verbejä tyyppiä *поработать, посидеть, покурить*? Nämähän ilmaisivat tekemistä jonkin tietyn, rajatun ajan: После обеда мы посидели в гостинной. Samalla tapaa iteratiivisista liikeverbeistä voidaan muodostaa tällaisia *delimitatiivista teonlaatu*a (ограничительный способ действия) edustavia perfektivisen aspektin verbejä:

(33) И у меня еще один вопрос: если просто *поплавать* в бассейне, то это платно или бесплатно?

(34) Приехали в Хельсинки, *поездили* по городу на автобусе, побывали в соборе в скале, а потом поехали в аквапарк.

- (35) Поскольку жизнь в квартире для растущих детей ограничивает их. Им нужен простор, где побегать.

On tärkeä huomata että verbit *пойти* ja *походить* eivät ole aspektipareja, vaan *походить* on aspektipariton delimitatiivinen verbi, joka merkitsee ‘kävellä vähän aikaa’.

Liikeverbeistä voidaan muodostaa myös muita teonlaatuja, kuten perduratiivinen (продолжительный):

- (36) Вы можете много лет *проездить* на мощных автомобилях и ни разу в жизни не надавить педаль газа до пола.

Kaikkein oleellisin liikeverbeistä muodostettava teonlaatu on kuitenkin momentaaninen (одноактный) teonlaatu, joka liikeverbien tapauksessa muodostetaan liittämällä *c-*prefiksi iteratiivisen verbin vartaloon. Liikeverbien tapauksessa merkitykseksi muodostuu ‘jonnekin poikkeaminen’, usein jonkin päämäärän – haettavan tavaran – tähden tai ‘jossain käyminen kerran’.

- (37) Сегодня *свездила* в тренажерку и поехала к Серёже.
(38) Купил два конверта и написал Лёхе Матвееву, чтобы *сходил* к деду моему и объяснил ему всё.
(39) Ну, я *сбегал* в видеосалон, быстренько просмотрел пару боевиков, возвращаюсь, а их нет.
(40) Затем *сходил* в сарай за топором и быстро нарубил щепы.
(41) Однажды инженер Иванов решил *сходить* за кефиром.
(42) Вокруг лес. Есть возможность *сходить* за грибами.

Huomaa, että teonlaatuojen muodostaminen iteratiivisista liikeverbeistä tapahtuu eri tavalla kuin “tavallisten” perfektiivisten liikeverbien. Teonlaatuojen tapauksessa iteratiivisen verbin vartalolle ei tapahdu mitään – edes paino ei liiku. Ajattele esimerkin 37 verbiä *свездуть*. Muodostettaessa tavallisia perfektiivisen aspektin liikeverbiä käytetään *езжать*-vartaloon parustuvia muotoja kuten *поезжать*, *отвезжать* ym. Teonlaatuja muodostettaessa lähtökohtana on kuitenkin muuttumaton iteratiivisen verbin vartalo. Tämän takia myös esimerkissä 33 verbi on *поплавать*, vaikka muuten prefiksilliset muodot *плавать*-verbin tapauksessa ovat tyyppiä *подплывать*, *отплывать* jne. Huomaa myös, että *бегать*-verbin teonlaaduissa paino pysyy *e*-vokaalilla (дети поБега́ли на улице), mutta tavallisissa prefiksillisissä muodoissa paino liikkuu viimeiselle tavulle (спортсмены пробега́ли мимо стадиона).

S-etuliitteiset momentaaniset liikeverbit ovat merkitykseltään lähellä etuliitteettömiä iteratiivisia liikeverbejä. Äkkiseltään esimerkiksi lauseilla 43 ja 44 ei juuri ole eroa:

- (43) Я ездил в Петербург
(44) Я съездил в Петербург

Ero voidaan kuitenkin nähdä siinä, että perfektiiviselle aspektille tyypillisesti esimerkiksi 44 painottaa tuloksen voimassa oloa, eli tässä tapauksessa sitä, että matka onnistuttiin tekemään ja on ikään kuin vähemmän neutraali, kun taas esimerkki 43 ainoastaan toteaa, että tällainen matka tuli tehtyä. G.K. Skvortsova (2003) kuvaa eroa liikeverbiharjoituskirjassaan seuraavilla selittävillä lauseilla:

- (45) Я ездил в Петербург = Я был в Петербурге
(46) Я съездил в Петербург = Мне удалось побывать в Петербурге

Huomaa vielä, että koska c-prefiksi tuottaa myös merkityksen ‘liikkua jostakin alas’, syntyy edellä ensimmäiseen muodostysryhmään lueteltujen tavallisimpien verbien (сходить, сносить ун.) kohdalla homonyymisiä muotoja, joiden kohdalla vain konteksti kertoo, onko kyse momentaanisesta teonlaadusta vai alaspäin vievän liikkeen merkityksestä.

Janda, Laura. 2010. “Perfectives from Indeterminate Motion Verbs in Russian.” *New Approaches to Slavic Verbs of Motion*. Amsterdam: John Benjamins, 125–39.

Nikunlassi, Ahti. 2002. *Johdatus Venäjän Kieleen Ja Sen Tutkimukseen*. Helsinki: Finn Lectura.

Исаченко, Александр. 2003[1965]. *Грамматический Строй Русского Языка В Сопоставлении С Словацким. Морфология. Часть 1, 2*. Москва: Языки славянской культуры. [https://www.litres.ru/a-v-isachenko/grammaticheskij-stroy-russkogo-yazyka-v-sopostavlenii-s-slo](https://www.litres.ru/a-v-isachenko/grammaticheskij-stroy-russkogo-yazyka-v-sopostavlenii-s-slovaцким)

Скворцова, Г. Л. 2003. *Глаголы Движения - Без Ошибок*. Москва: Русский язык. Курсы.